ҒТАХР 06.56.21
ӘОЖ 338.012
JEL L26, P25, M21

https://doi.org/10.46914/1562-2959-2025-1-4-514-528

БОЛЫСБАЕВА А.К.,*[1]
докторант.
*e-mail: a.bolysbayeva@zhubanov.edu.kz
ORCID ID: 0000-0002-2542-207X
ТАСМАГАНБЕТОВ А.Б.,[1]
PhD, қауымдастырылған профессор.
e-mail: aslandelo@mail.ru
ORCID ID: 0000-0003-0636-7498
БОЛАТОВА Б.Ж.,[1]
PhD, доцент.
e-mail: botagoz.bolatova@zhubanov.edu.kz
ORCID ID: 0000-0003-1597-0555
ЗУПЕРКИЕНЕ Э.,[2]
э.ғ.д., профессор.
e-mail: erika.zuperkiene@ku.lt
ORCID ID: 0000-0002-1505-0962
[1]Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе
өңірлік университеті,
Ақтөбе қ., Қазақстан
[2]Клайпеда университеті,
Клайпеда қ., Литва

АУЫЛДЫҚ ЖЕРЛЕРДЕ ЖАСТАР КӘСІПКЕРЛІГІН ДАМЫТУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ

Аңдатпа

Ауылдық жерлерді жастар кәсіпкерлігі арқылы дамыту нәтижесінде ұзақ перспективада тұрақты дамуға қол жеткізуге болады. Зерттеу жұмысының мақсаты – ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігінің динамикасын зерттеп, даму тенденциясын талдап, ішкі және сыртқы факторларын есепке ала отырып, жас кәсіпкерлерді қолдаудың стратегиялары мен ұсыныстарын әзірлеу. Зерттеу мақсатына жету үшін сандық және сапалық әдістер қолданылды. Соның ішінде статистикалық деректер бойынша Ақтөбе облысының ауылдық елді мекендеріндегі жастар кәсіпкерлігінің соңғы үш жыл ішіндегі динамикасына талдау жүргізілді. Осы статистикалық деректер негізінде Global Entrepreneurship Monitor (GEM) TEA (Total Early-Stage Entrepreneurial Activity) индексі әдістемесіне сүйене отырып, облыстың ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігі белсенділігінің индексі есептелінді. SWOT-талдау барысында ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігінің күшті және әлсіз жақтары, мүмкіндіктері мен қауіптері талқыланды. TOWS-талдау нәтижесінде ішкі және сыртқы факторлардың үйлесімі арқылы стратегиялар әзірленді. Авторлар жастар кәсіпкерлігін дамыту стратегияларын құрастыру барысында кәсіпкерлік субъектілерінің, яғни осы зерттеу шеңберінде жастардың тұлғалық және кәсіби сипаттамаларын ескеру қажеттігін көрсетеді. Сонымен бірге кәсіпкерлік қызмет іске асырылатын жердің ерекшеліктері, яғни ауылдық елді мекендер мен қалалық аймақтар арасындағы бірқатар айырмашылықтарға ерекше назар аударылуы тиіс екенін негіздейді. Зерттеу нәтижесінде жас кәсіпкерлердің тұлғалық және кәсіби сипаттамаларына және ауылдық жерлердің ерекшеліктеріне бейімдей отырып, дифференциацияланған және жалпы кешенді стратегиялар құрастырылды. Зерттеудің нәтижелері жастар кәсіпкерлігі, ауылдық жерлерде жастар бизнесін дамыту мәселелері бойынша ғылыми жұмыстарда, сондай-ақ, оқу орындарында кәсіпкерлік білім беруде қолданыла алады.

Тірек сөздер: жастар кәсіпкерлігі, ауылдық жерлер, жас кәсіпкерлер, ауылдық кәсіпкерлік, агробизнес, жастар кәсіпкерлігінің SWOT-талдауы, жастар кәсіпкерлігі, дамыту стратегиялары.

Кіріспе

Ауылдық жерлерде кәсіпкерлікті дамыту – бұл перспективасы жоғары қадам. Өйткені кәсіпкерлік экономикалық өсуді қамтамасыз етуші негізгі факторлардың бірі ретінде әсіресе ауылдық жерлерде маңызды рөлге ие [1]. Кәсіпкерлік жұмыс орындарын, өмір сапасының артуын, инфрақұрылымның жандануын және инвестицияларды қамтамасыз етеді. Осылайша ауыл және қала территорияларының біркелкі, үйлесімді дамытуға мүмкіндік береді. Әсіресе жастар кәсіпкерлігі, ауылдардың экономикалық өсімін арттырудың және инновациялық дамытудың маңызды тәсілі [2]. Өскелең ұрпақтың өзгерістер мен жаңашылдықтарға, заманауи трендтерге тез бейімделгіштігі, икемділігі, мобильділігі және креативтілігі сияқты қасиеттері мен қабілеттеріне байланысты жастар кәсіпкерлігінің ауылдық елді мекендерді дамытуда әлеуеті зор. Осыған орай ауылдық елді мекендерде жастар кәсіпкерлігін дамыту мәселесі өзекті тақырыптарға айналып отыр.

Бүгінгі күні елімізде ауылдық жерлердің ең өткір мәселелерінің бірі – депопуляция, соның ішінде жастардың қалаға көші-қоны динамикасының артуы. Жас адамдардың, әсіресе ауыл жастарының еңбек нарығына қосылуы оңай емес. Өйткені ауыл жастарының алған мамандықтарына және өз күтілімдеріне сай жұмыс орнын табуы қиын [3]. Сондықтан да жастар еңбек нарығындағы ұсыныс пен сұраныс арасындағы дисбаланс жағдайында [4] ауыл жастарын еңбек нарығына интеграциялаудың негізгі тәсілі – жастар кәсіпкерлігі. Бұл тек жергілікті жас адамдардың әлеуметтік-экономикалық интеграциясына ғана емес, сондай-ақ, басқа да жастарды ауылға тартуға көмектеседі [5].

Жастар кәсіпкерлігі ауылдық жерлерді дамытушы драйверге айналуы үшін жас кәсіпкерлер санын арттыру қажет. Ал жастардың кәсіпкерлік саласына көптеп қосылуы үшін тұрақты және қолайлы кәсіпкерлік экожүйе маңызды [6]. Ауылдық жерлердің ерекшеліктері, атап айтқанда, географиялық орны, жергілікті табиғи ресурстар, экологиялық ахуал, әлеуметтік орта, әлеуметтік капитал, нарық ерекшеліктері, әлеуметтік желілер, сондай-ақ, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар сияқты факторлар ауылдық жерлердегі кәсіпкерлік ортаны қалыптастырады. Ауылдық жерлердің кәсіпкерлік экожүйесінің өзіндік артықшылықтарымен [7], бірқатар проблемалық тұстары бар [8]. Бірқатар зерттеушілер ауылдық жерлер мен кәсіпкерлік арасындағы динамикалық байланысты талдай отырып, сыртқы физикалық және әлеуметтік-экономикалық орта сияқты ауылдық жерлердің негізгі сипаттамалары жергілікті кәсіпкерлікті дамытудың маңызды мүмкіндіктері мен әлсіз жақтары ретінде қарастырады [9].

Ауылдық және шалғай орналасқан аумақтардың, шағын қалалардың ірі қалалармен салыстырғанда әлеуметтік-экономикалық динамикасы бөлек болып келеді [10, 11]. Соның ішінде артықшылықтарымен қатар, дамытуды қажет ететін параметрлері де жеткілікті. Бұл параметрлердің бірі – кәсіпкерлік сегментінің тапшылығы. Адами капитал және ол орналасқан ауылдық жерлердің ерекшеліктері жергілікті кәсіпкерліктің артуына ықпал ететін негізгі факторлар екені белгілі [12].

Ауылдық жерлердегі кәсіпкерлікті зерттеу мүмкіндіктер жағынан ғана емес, сонымен бірге ресурстар көзқарасына негізделе отырып іске асырылуы қажет [13]. Жоғарыда айтып өткеніміздей, кәсіпкерліктің географиялық орнына, яғни ауылдық жерлерде немесе қалалық террриторияларда іске асырылатынына байланысты ерекшеліктері болады. Олардың ішінде неғұрлым маңыздысы – ресурстар тапшылығы. Өйткені ауылдық территорияларда кәсіпкерлік қызмет көбіне көп ресурстар тапшылығы [14], атап айтқанда, жоғары білікті мамандар жеткіліксіздігі, заманауи технологиялардың жетіспеушілігі [15] кезінде іске асырылады.

Дегенмен ауылдық жерлердің адами капиталы, таза экологиялық ортасы, табиғи ресурстары [7] сонымен бірге мәдени және әлеуметтік ортасы сияқты көптеген артықшылықтары да бар. Бұл аталған ресурстар негізінде ауылдық елді мекендер кәсіпкерлерге қажет экономикалық және құрылымдық мүмкіндіктер қалыптастыра алады.

Ауылдық жерлер мен қала арасындағы демографиялық, әлеуметтік-экономикалық даму ерекшеліктері кәсіпкерлік ниетке, кәсіпкерлік қызметті бастап, іске асыруына ықпалын зерттеуге үлкен көңіл бөліну қажеттігі бірқатар зерттеулерде айтылған [11, 16, 17]. Сондықтан осы зерттеуде жастар кәсіпкерлігіне оның іске асырылатын жергілікті ортасы, яғни ауылдық жерлердің қалай әсер ететінін қарастыру маңызды.

Сонымен қатар ауылдық жердегі жастар кәсіпкерлігін неғұрлым тиімді дамыту үшін кәсіпкерлік субъектісінің, яғни жас адамдардың тұлғалық және кәсіби сипаттамаларын және кәсіпкерлік қызмет іске асырылатын ортаның, яғни ауылдың территориялық ерекшеліктерін есепке ала отырып, дифференциаланған стратегиялар әзірлеу қажет.

Зерттеу объектісі – Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігі.

Бұл зерттеу жұмысының пәні – Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің қазіргі таңдағы деңгейін, соңғы жылдардағы көрсеткіштерін және болашақ әлеуетін зерттеп, оны дамыту тәсілдері.

Зерттеу жұмысының мақсаты – ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігінің динамикасын зерттеп, даму тенденциясын талдап, ішкі және сыртқы факторларын есепке ала отырып, жас кәсіпкерлерді қолдаудың дифференцияланған және кешенді стратегиялары мен ұсыныстарын әзірлеу.

Зерттеу мақсатына қол жеткізу үшін келесідей міндеттер алға қойылды:

- Ауылдық территорияларда іске асырылатын кәсіпкерлік және жастар кәсіпкерлігі тақырыптары бойынша ғылыми еңбектерге талдау жасау.
- Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің соңғы үш жылдағы (2023–2025 жж.) динамикасын анықтау.
- Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің белсенділік индексін анықтау.
- Ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігін дамыту потенциалына SWOT-талдау жүргізу.
- Ауылдардағы жастар кәсіпкерлігінің SWOT-талдау негізінде TOWS-талдау жасау арқылы стратегиялық ұсыныстар әзірлеу.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу мақсатына жету үшін сандық және сапалық әдістер қолданылды. Зерттеу жұмысын әзірлеу барысында келесідей әдістер қолданылды:

- Құжаттарды талдау. Зерттеу мәселесі бойынша құжаттарға, соның ішінде ғылыми еңбектерге, есептерге талдау жасалынды. Нәтижесінде ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігін дамыту мәселесіне қатысты негізгі мәліметтер, тенденциялар анықталды.
- Статистикалық талдау. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының мәліметтерінің зерттеу мәселесі бойынша сандық көрсеткіштерге статистикалық талдау жасалынды. Бұл ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігінің даму тенденцияларын анықтауға мүмкіндік берді. Сонымен қатар ауылдық жастар кәсіпкерлігінің диверсификациясына талдау жасалынды.
- Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің белсенділік индексін есептеу. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының сандық деректері бойынша Global Entrepreneurship Monitor (GEM) TEA (Total Early-Stage Entrepreneurial Activity) индексі әдістемесіне негізделе отырып [18, 19, 20], Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің белсенділік индексі есептелінді.
- SWOT-талдау. Зерттеу мәселесіне байланысты құжаттарға, әдебиеттерге талдау жасау негізінде SWOT-анализ жасалынды. Бұл Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің күшті және әлсіз жақтарын, потенциалы мен тәуекелдерін анықтауға көмектесті.
- TOWS-талдау. Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің SWOT-талдау нәтижелеріне сүйене отырып, TOWS-талдау жасау арқылы ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігін дамыту бойынша SO (күшті жақтары/мүмкіндіктер), ST (күшті жақтары/қауіптер), WO (әлсіз жақтары/мүмкіндіктер) және WT (әлсіз жақтары/қауіптер) стратегиялары әзірленді.

Нәтижелер және талқылау

Ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігін дамытуда негізгі кедергілердің бірі – жергілікті жас адамдар санының азаюы, яғни олардың қалаға көптеп көшіп кетуі. Ақтөбе облысы бойын-

ша жастар санының динамикасын қарастыратын болсақ, ауылдық жастар көрсеткішінің жыл сайын төмендеп жатқанын, яғни «қала – ауыл» теңгерімсіздігін байқаймыз. 2020 жылдан бастап алты жыл ішінде Ақтөбе облысы бойынша жастар саны біртіндеп баяу қарқынмен төмендеген. Облыс бойынша 2020 ж. ауылдық жастар үлесі 29,1% құраса, 2025 ж. 24,6%-ға дейін азайған. Алайда 2021 жылмен салыстырғанда 2022 ж. күрт төмендеп, 25,8% құраған (1-кесте).

Кесте 1 – 2020–2024 жж. Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар саны

	2020 ж.	2021 ж.	2022 ж.	2023 ж.	2024 ж	2025 ж
Ауыл жастары саны	80381	79397	68866	67949	67364	65 875
Облыс бойынша жастардың жалпы саны	275909	273548	267103	266789	266835	267 724
Ескертпе: Авторлармен [21, 22] дереккөздер негізінде құрастырылды.						

2019–2024 жж. Ақтөбе облысының ауыл жастарының көші-қоны тұрақты теріс сальдо көрсетіп отыр. Алты жыл ішінде келгендер саны 5527-ден 3825-ға дейін азайған. Қарастырылып отырған жылдар шеңберінде келгендер бойынша ең төменгі көрсеткіш 2023 ж. 3330 адамды көрсетіп отыр.

2019–2023 жж. бойынша жыл сайын ауылдық жерлерден көшіп кеткен жастар саны көшіп келгендерден шамамен 1,4 есе болса, 2024 ж. 1,7 есе жоғары болған. 2023 ж. алты жыл динамикасындағы келгендер мен кеткендер арасындағы ең аз айырмашылық, яғни 1547 құрап отыр. 2024 ж. елімізде жастардың миграциясы өткен жылмен салыстырғанда 27,3%-ға артып, біздің облыстың ауыл жастарының да арасында орын ауыстырғандар көбейген. Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының Ақтөбе облысы бойынша департаменті мәліметтері бойынша 2024 ж. қаңтар-желтоқсан аралығында келгендер саны – 3825, ал кеткендер саны – 6660. Осылайша миграциялық теріс сальдо – 2835 құрады (1-сурет).

Осылайша облыста ауылдық жерлерде жастар санының азаюы тенденциясы және тұрақты теріс миграциялық сальдо – жас кәсіпкерлер тобын арттыруға кері ықпал ететін негізгі демографиялық факторлардың бірі.

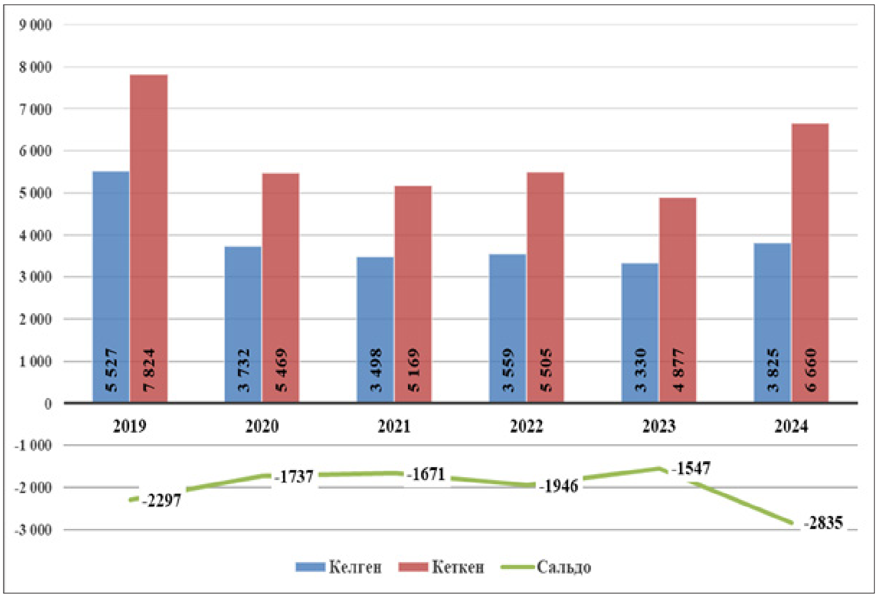

Сурет 1 – Ақтөбе облысындағы 14–34 жас аралығындағы халық миграциясы

Ескертпе: Авторлармен [21] дереккөз негізінде құрастырылды.

Кәсіпкерлік ауыл өмірін, экономикасын және инфрақұрылымын жетілдірудегі драйвер рөлін атқарады. Жастар өздерінің инновацияшылдығы, жаңашылдықтар мен өзгерістерге тез

бейімделгіштігі сияқты қасиеттері мен қабілеттеріне байланысты ауылдық елді мекендердің дамуына жаңа серпін бере алады. Алайда, қазіргі таңда ауылдық елді мекендерде бар мәселелердің бірі жастар кәсіпкерлігінің әлсіз дамуы болып отыр. Төмендегі 2-суреттен Ақтөбе облысының ауылдық жерлерінде жасы 35 жасқа дейінгі дара кәсіпкерлер санының төмендеу тенденциясы байқалады. Бұған ауылда жастар санының тұрақты азаюы және теріс миграциялық сальдо әсер етеді. 2023 жылмен салыстырғанда 2025 ж. (сәуір) тіркелген жас дара кәсіпкерлер саны 1579-ға (24,4%-ға), ал олардың жұмыс істеп тұрғаны 1588 (25,2%-ға) азайған (2-сурет).

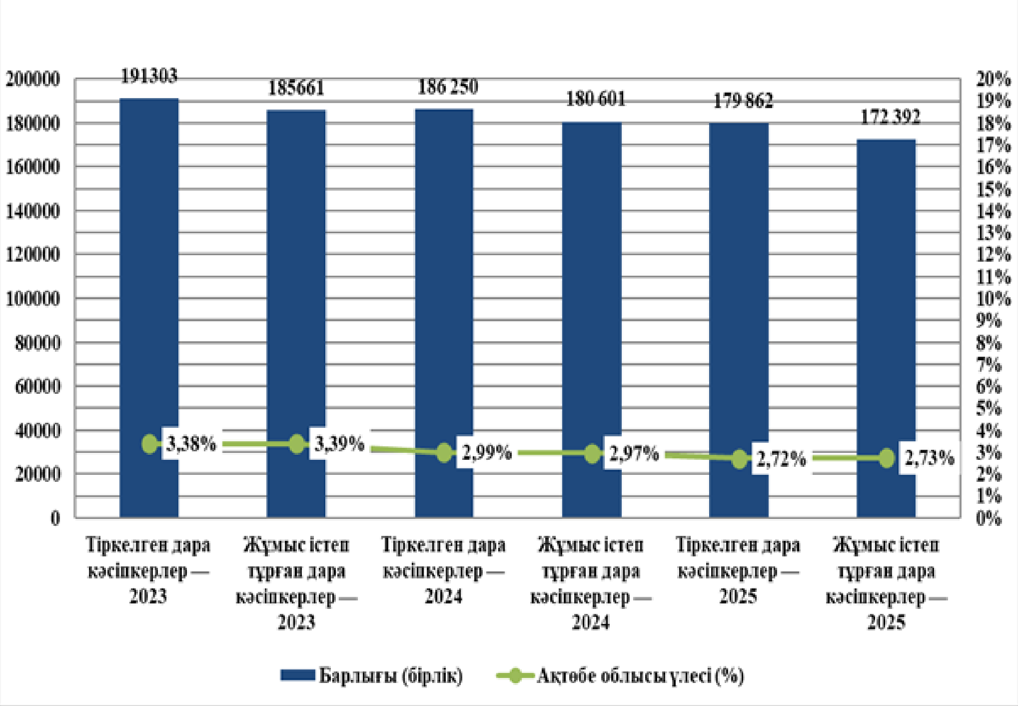

Сурет 2 – 2023–2025 жж. (сәуір) ауылдық елді мекендердегі 35 жасқа дейінгі дара кәсіпкерлердің Қазақстан бойынша жалпы саны және Ақтөбе облысы бойынша үлесі

Ескертпе: Авторлармен [23] дереккөз негізінде құрастырылған.

Кәсіпкерліктің экономиканы әртараптандырудағы рөлін ескере отырып, қазіргі таңда ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігінің диверсификациясына талдау жасау маңызды зерттеу бағыты болып табылады. Төмендегі 3-суретте Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің 3 жыл ішіндегі динамикасы бойынша сандық өзгерістер айқын байқалатын салалары көрсетілген. Бұл суреттен жастар кәсіпкерлігін әрі қарай әртараптандыру, сондай-ақ, жалпы дамыту процесімен қатар, жекелеген салаларына басымдық беру қажеттігі байқалады. Ақтөбе облысының ауылдық жерлерінде де жастар кәсіпкерлігінің құрамында басқа облыстарда сияқты көтерме және бөлшек саудада сату, автомобильдерді және мотоциклдерді жөндеу, ауыл, орман және балық шаруашылығы, сондай-ақ, өңдеу өнеркәсібі басымдығы сақталып отыр. Ауыл тұрғындарының өмір сапасын арттыру үшін аса маңызды денсаулық сақтау және халыққа әлеуметтік қызмет көрсету, бос уақытын мәдени өткізу салалары бойынша жастар кәсіпкерлігі әлі де тапшылық көрсетіп отыр.

2023 жылмен салыстырғанда 2024 ж. барлық қызмет салалары бойынша жастар кәсіпкерлігінің саны азайған. Әсіресе өнер, ойын-сауық, демалыс, кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет, сондай-ақ, білім беру салаларындағы жас кәсіпкерлер саны төмендеген.

2025 ж. жастар кәсіпкерлігінің жекелеген салаларында ғана оң өсім анықталды. Соңғы бір жыл ішінде білім беру, көлік және жинақтау салаларында ғана оң динамика бар. Алайда бұл оң өзгерістер жас кәсіпкерлердің жалпы санын жоғары қарқынмен көбейте алмайды. Өйткені ауылдық жерлердегі жастар кәсіпкерлігінің құрамындағы негізгі салалар бойынша кему тенденциясы сақталып отыр.

Жалпы алғанда, 2023 жылмен салыстырғанда 2025 ж. көлік және жинақтау бойынша ғана жас дара кәсіпкерлер саны жоғарылаған. Жастар кәсіпкерлігінің құрылымындағы негізгі салалар, яғни өңдеу өнеркәсібі 29,1%-ға, сауда-саттық, автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеу 21,9%-ға, сондай-ақ ауыл, орман және балық шаруашылығы 16,4%-ға азайған. Кері динамика неғұрлым тән сала – кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет саласы, бұнда 35 жасқа дейінгі дара кәсіпкерлер саны 52,1%-ға төмендеген (3-сурет).

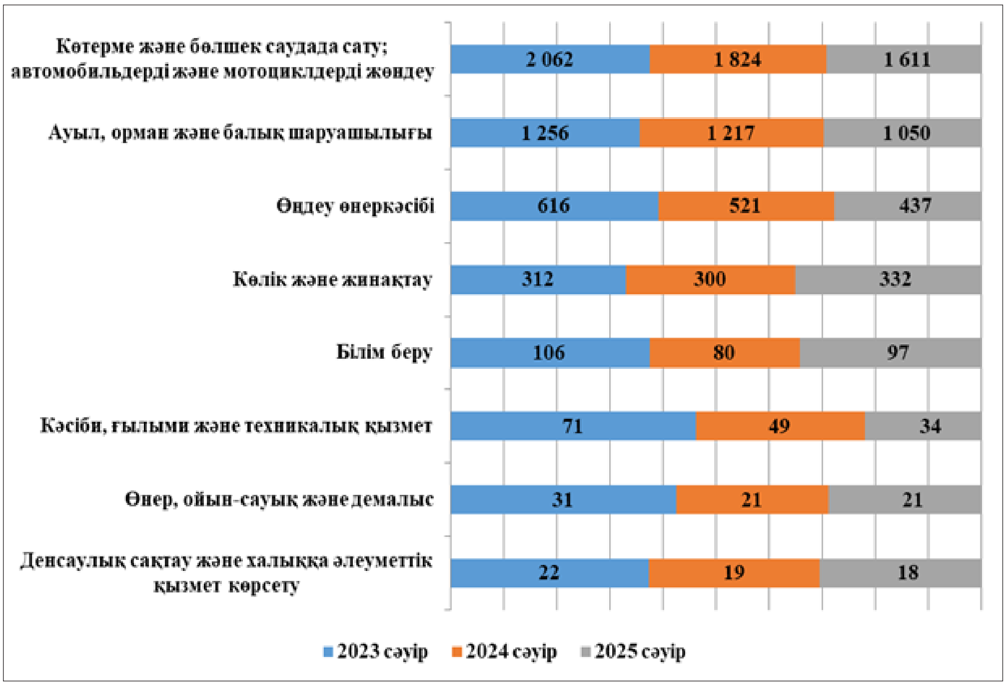

Сурет 3 – 2023–2025 жж. бойынша Ақтөбе облысының ауылдық елді мекендерінде 35 жасқа дейінгі дара кәсіпкерлер санының қызмет салалары бойынша динамикасы

Ескертпе: Авторлармен [23] дереккөз негізінде құрастырылған.

Зерттеу барысында Global Entrepreneurship Monitor (GEM) TEA (Total Early-Stage Entrepreneurial Activity) индексі әдістемесіне [18, 19, 20] негізделе отырып, зерттеу мәселесіне бейімдеп, 2024 және 2025 жж. басындағы статистикалық мәліметтер бойынша ауылдық жерлердегі жастар кәсіпкерлігінің белсенділік индексі есептелінді.

Total early-stage Entrepreneurial Activity (TEA) индексі 18–64 жастағы халық ішіндегі ісін жаңа бастаған кәсіпкерлер мен жаңа бизнес иелері-менеджерлерінің үлесін көрсетеді [18, 19, 20].

Ауылдық жерлердегі жастар кәсіпкерлігінің белсенділік индексі ауыл жастарының арасында жұмыс істеп тұрған жас дара кәсіпкерлер мен заңды тұлғалардың пайызы ретінде анықталды. Бұл көрсеткіш жастардың кәсіпкерлік қызметке қосылу деңгейін көрсетеді және Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің дамуына талдау жасайды. Индекс 2024 және 2025 жж. басындағы статистикалық мәліметтер бойынша есептелінді.

Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің белсенділік индексі (ЖКБ)

$$\text{ЖКБ} = \frac{x + y}{N} \cdot 100\% \quad (1)$$

Мұнда:

x – облыстың ауылдық жерлерінде жұмыс істеп тұрған 35 жасқа дейінгі дара кәсіпкерлер саны;

y – облыстың ауылдық жерлерінде жұмыс істеп тұрған меншік иелері (100%) 35 жасқа дейінгі заңды тұлғалар саны;

N – облыстағы ауыл жастарының жалпы саны.

2024 жылғы Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің белсенділік индексі $= \frac{5776 + 149}{67364} \cdot 100\% = 0{,}08795 \cdot 100\% \approx 8{,}79\%$.

2025 жылғы Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігі белсенділік индексі $= \frac{4954 + 145}{65875} \cdot 100\% = 0{,}07740 \cdot 100\% \approx 7{,}74\%$.

Осылайша 2024 ж. облыстың ауылдық жерлеріндегі жас кәсіпкерлер белсенділігінің индексі 8,79% болса, 2025 ж. бұл көрсеткіш төмендеп, 7,74% құрады.

Соңғы бес жылдықтағы отандық авторлар еліміздегі жастар кәсіпкерлігінің күшті және әлсіз жақтарына жасаған талдау жұмыстарында көбінесе жастардың жоғары бастамашылық белсенділігі, инновациялық ойлауы, жоғары деңгейдегі ұтқырлығы, жаңа нарықты игеруге тез жауап бере алуы, тәуекелге бейімділігі, өндіріс пен нарықтың өзгермелі талаптарына сәйкес өздерінің кәсіпкерлік білімдерін жүйелі жаңарту мүмкіндіктері, сондай-ақ, аса көп жүктемелер мен жұмысқа төзімділігі сияқты қасиеттер мен қабілеттерді артықшылықтары ретінде көрсетеді. Ал жастар кәсіпкерлігінің әлсіз жақтары ретінде олардың әлеуметтік тәжірибесінің аздығы, іскерлік белсенділігінің төмендігі, экономикалық заңдар мен тетіктерді қолдануда практикалық дағдыларының әлсіздігі, бизнес ортада танымал болмауы, сонымен қатар бастапқы капиталды қалыптастыру мәселесі сияқты проблемалық тұстарды қарастырады [24, 25, 26]. Авторлар анықтаған жастар кәсіпкерлігінің күшті және әлсіз жақтары жастардың тұлғалық қасиеттеріне және сыртқы факторлардың әсерімен қалыптасатын жеке сипаттамаларына байланысты.

Бірқатар зерттеушілер еліміздің агробизнес саласына SWOT-анализ жасаған. Олар анықтаған агробизнестің артықшылықтарын географиялық, экономикалық және әлеуметтік факторлар деп үлкен топтарға бөліп қарастыруға да болады. Табиғи ресурстар мен қолайлы географиялық орта, шикізаттың қолжетімділігі, экспортқа шығу мүмкіндігі, ішкі нарықта үлкен сұранысқа ие болу, сондай-ақ, дәстүрлі білімдердің жоғары деңгейі сияқты күшті жақтары көрсетіледі. Ал агробизнестің әлсіз тұстары ретінде инфрақұрылымның тозуы, заманауи технологиялардың жетіспеушілігі және климат жағдайларына тәуелділігі сияқты факторларды келтіреді. Нарық ауқымын одан әрі ұлғайту, табиғи ресурстарды оңтайлы қолдану және жұмыс орындарының көбеюі сияқты факторлар мүмкіндіктері ретінде қарастырылған. Керісінше, агробизнесті дамытуға кері ықпал ету қаупі бар деп бағалардың ауытқуы, заманауи технологиялардың бағасының қымбатшылығы, тиімсіз сауда тәжірибелері және жаһандық бәсекелестік сынды себептер талқыланады [15].

Соңғы келтірілген SWOT-талдауда зерттеу мәселесіне сай агробизнестің ішкі және сыртқы факторлары талданады. Бұл деректер ауылшаруашылық саласындағы жастар кәсіпкерлігін зерттеуде аса маңызды. Алғашқы келтірілген SWOT-анализ мысалдарында кәсіпкерлік қызмет іске асырылатын географиялық орны бойынша емес, жалпы жастар кәсіпкерлігіне талдау жасалған. Бұл жастар кәсіпкерлігінің жалпы жағдайын анықтауға маңызды. Біздің зерттеу мәселесіне сәйкес, барлық экономика секторларындағы жастардың кәсіпкерлік қызметіне талдау жасау қажет. Сонымен бірге, жоғарыда айтып өткеніміздей, ауылдық жерлердегі жастар кәсіпкерлігі қалалық жастар бизнесінен бірқатар айырмашылықтарға ие. Сондықтан осы зерттеуде ауылдық жерлердің ерекшеліктері мен олардың жастар кәсіпкерлігіне әсерін ескере отырып, SWOT-талдау жасау қажет. Бұл ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігін дамытуға арналған стратегияларды әзірлеуге мүмкіндік береді.

Елімізде кәсіпкерлікті, сонымен қатар ауылдық жерлердегі жастар кәсіпкерлігін дамытуға бағытталған көптеген іс-шаралар нәтижелі іске асырылуда. Қазақстан Республикасының ауылдық аумақтарын дамытудың 2023–2027 жж. арналған тұжырымдамасында келтірілген SWOT-талдауда «Ауыл – ел бесігі», «Дипломмен ауылға» сияқты ауылдық жерлерді дамыту бойынша арнайы бағытталған бағдарламалардың ауылдарды, ауылдық кәсіпкерлікті дамытуда маңыздылығы қарастырылады [27]. Бес жылдың ішінде Ақтөбе облысының 83 ауылында «Ауыл – ел бесігі» бағдарламасы негізінде 29 млрд теңге көлемінде 195 жоба іске асырылған. Бұл бағдарлама Ақтөбе өңірінің 187 елді мекенін қамтыған. Оның мақсаты ауыл тұрғындарының өмір сүру сапасы мен әл-ауқатын жақсарту, ауылдарды тұрақты дамыту болып табылады. «Ауыл

– ел бесігі» бағдарламасы ауылдық жерлердің өзекті мәселелерін шешіп, оң өзгерістер әкелуде. Әлеуметтік маңызы бар жолдар, денсаулық сақтау, білім беру, мәдениет және спорт объектілері салынуда, елді мекендерді су және газбен қамтамасыз ету, аумақтарды абаттандыру, сонымен бірге жұмыс орындарын құру мәселелері шешілуде [28].

Кесте 2 – Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің SWOT-талдауы

Күшті жақтары:	Әлсіз жақтары:
- жастардың белсенділігі [24, 25, 26]; - креативтілігі мен инновацияшылдығы [24, 25, 26]; - жоғары мобильділігі [24, 25, 26]; - жаңашылдықтарды тез игеруі [24, 25, 26]; - сыртқы орта жағдайларына және өзгерістерге тез бейімделуі [24, 25, 26]; - тәуекелдерге бару дайындығы [24, 25, 26]; - ауыр жүктемелер мен қиын жұмысқа төзімділік [24, 25, 26]; - жастар еңбек нарығында ең ұзақ қызмет ете алу перспективасына ие.	- төмен бизнес мотивациясы [24]; - кәсіпкерлік қызметін іске асыруға қажет білімдердің жетіспеушілігі [24, 25, 26]; - бизнес ортада беделді болмауы [25, 26]. - әлеуметтік ортасында жоғары білікті мамандар мен тәжірибелі кәсіпкерлердің болмауы немесе тапшылығы [24]; - жастардың бизнестегі сәтсіздіктерден қорқынышы.
Мүмкіндіктер:	Қауіптер:
- жас кәсіпкерлерді мемлекеттік қолдау бағдарламалары мен жобалары; - ауылдық жердерді дамыту бойынша арнайы бағытталған бағдарламалардың іске асырылуы [27]; - жас кәсіпкерлерді қолдау орталықтары; - отбасы қолдауы; - тұрақты жас кәсіпкерлер қауымдастықтарын құру; - университеттерде кәсіпкерлік қызметке қажет білім берілуі; - бизнес-білім беруде ауылдық жерде кәсіпкерлік қызмет іске асыруға қажетті ақпаратқа көбірек мән беру; - ауылдық жерлердің таза экологиясы мен табиғи ресурстары; - инфрақұрылымдық нысандарды дамыту; - инновациялық технологияларды енгізу және дамыту; - ауылдық туризмді дамыту [30]; - кәсіби мамандарды ауылға жұмыс жасауға шақыру.	- нарықтың және бизнес-трендтердің үнемі өзгеруі; - ауылда кәсіби мамандардың аздығы; - ауылдың инновациялық және технологиялық дамуының әлсіздігі; - ауылдық жерлерде инфрақұрылымның тозуы және баяу дамуы [15]; - агробизнестің табиғи орта жағдайларына, климатқа қатты тәуелділігі [15]; - заманауи технологиялар бағасы жоғарылығы [15]; - кейбір ауылдардың облыс және аудан орталықтарынан алыс орналасуы; - кейбір ауылдарда Интернет әлсіздігі; - ауылда бәсекелестік төмендігі жас кәсіпкерлердің даму мотивациясын баяулатуы; - жастардың қалаға көптеп көшіп кетуі, ауылдан келген студенттер білімін аяқтап, қалаға тұрғылықты орналасуы; - тауарлар мен қызметтерге сұраныс азаюы; - табиғи ресурстардың сарқылу қаупі [27]; - ауылда «өзін-өзі жұмыспен нәтижесіз қамтыған адамдар» үлесі жоғарылығы [27]; - ауылда табыс мөлшері қала деңгейінен төмен [27]; - ауылда кедейлік деңгейі қаламен салыстырғанда жоғарылығы [27].
Ескертпе: Авторлармен [15, 24, 25, 26, 27, 30] дереккөздер негізінде құрастырылған.	

Еңбек кадрлары санындағы айырмашылық ауыл мен қаланың дамуындағы алшақтықты одан әрі көбейтіп, жастар кәсіпкерлігінің дамуына кері әсер етеді. Ауылдарда мамандар санының тапшылығы мәселесін шешуде «Дипломмен ауылға» бағдарламасы маңызды рөл атқарады. Бұл бағдарлама аясында ауылдық елді мекендердің әлеуметтік саласындағы, агроөнеркәсіптік кешеніндегі мамандар және мемлекеттік қызметшілер тапшылығы проблемасын оңтайландыруда.

Жергілікті ортаның тұрғын үйлерінің, жолдарының, Интернет және телефон байланысының, білім беру және денсаулық сақтау мекемелерінің, сонымен бірге сауда-саттық орындарының және мәдени орталықтарының жағдайы кәсіпкерлердің қызметіне тікелей әсер етеді. Қазіргі таңда Ақтөбе облысының ауылдарында инженерлік коммуникациялар қарқынды дамытылуда. Интернет-инфрақұрылымның дамуы да 2025 ж. жаңа жоғары деңгейге жетуі жоспарлануда.

Атап айтсақ, 27 ауыл интернетке қосылып, жалпы қолжетімділік деңгейін 98,8%-ға дейін арттырады, осыған қоса 2024 жылдың соңына дейін мобильді интернет 20 ауылда пайда болады, бұл қамту деңгейінің 96,3%-ға дейін артуын қамтамасыз етеді [29].

Ақтөбе облысында экотуризм саласындағы кәсіпкерлікті дамыту мүмкіндігі жоғары. Бірқатар зерттеушілер өңірде ауылшаруашылығының бірқатар перспективалық сфераларын, сондай-ақ ауылдық кәсіпкерлер хайуанаттар бағы сияқты салалары бар туристтік және экологиялық фермалар құра алады деп есептейді. Авторлар Ақтөбе облысының аграрлық секторында омарташылық, маралдарды өсіру сияқты жаңа қызмет түрлері қалыптаса бастағанын, әрі дәстүрлі ауылшаруашылық салаларын дамытуды қайта қалпына келтіру бойынша жағдайлар жасалынып жатқанын көрсетеді [30].

Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің SWOT талдауының негізінде TOWS-матрица құрастырылды. TOWS-талдау ішкі және сыртқы факторларды үйлестіре отырып, жастар кәсіпкерлігін дамыту бойынша страгегиялық ұсыныстар әзірленді. Бұл зерттеуде келтірілген SWOT-талдауының келесі мәліметтері қарастырылды:

Күшті жақтары: креативтілігі мен инновацияшылдығы; жаңашылдықтарды тез игеруі; сыртқы орта жағдайларына және өзгерістерге тез бейімделуі; жоғары белсенділігі [24, 25, 26].

Әлсіз жақтары: әлеуметтік ортасында жоғары білікті мамандар мен тәжірибелі кәсіпкерлердің болмауы немесе тапшылығы [25]; кәсіпкерлік қызметін іске асыруға қажет білімдердің жетіспеушілігі [24, 25, 26]; бизнес ортада беделді болмауы [25, 26]; төмен бизнес мотивациясы [24]; жастардың бизнестегі сәтсіздіктерден қорқынышы.

Мүмкіндіктер: ауылдың таза экологиясы, табиғи байлықтары; ауылдарға инновациялық технологияларды енгізу; жас кәсіпкерлерді мемлекеттік қолдау бағдарламалары мен жобалары; жас кәсіпкерлерді қолдау орталықтары; бизнес-білім беру бағдарламаларына көбірек ауылдық жердегі кәсіпкерлік туралы мәлімет қосу; тұрақты жас кәсіпкерлер қауымдастықтарын құру.

Қауіптер: агробизнестің табиғи орта жағдайларына, климатқа қатты тәуелділігі [15]; нарықтың және бизнес-трендтердің үнемі өзгеруі; ауылда бәсекелестіктің әлсіз болуы; табиғи ресурстардың сарқылу қаупі [27].

Кесте 3 – Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің TOWS-талдауы

SO strategies	WO strategies
- Жас кәсіпкерлер креативті және инновацияшыл ойлау арқылы ауылдық жерлердің табиғи ресурстарын жаңаша, үнемді және тиімді қолдану жолдарын іздеп табу қажет. Мәселен, облыста суармалы егіншілікті дамытуға су ресурстары мол. Сондай-ақ жергілікті табиғи ресурстар экологиялық фермалар құруға мүмкіндік береді. - Жастардың трендтерді, жаңашылдықтарды тез игеруіне орай ауылдарға инновациялық технологияларды енгізу процесін оңайлата отырып, жеделдету керек. - Жастардың жоғары белсенділігі арқылы жергілікті кәсіпкерлік ортаны дамытатын тұрақты және үлкен көлемді бизнес-қауымдастықтар құру қажет.	- Жас кәсіпкерлер кәсіпкерлік қызметінің бастапқы уақытында шығындары табысынан асып түсіп, бизнес сәтсіздіктерінен қорқыныш пайда болады. Жас кәсіпкерлерді несиелеу бағдарламаларында неғұрлым қолайлы жеңілдетілген демалыс шарттары қарастырылуы қажет. - Жас кәсіпкерлер әлеуметтік ортасында ақыл-кеңес сұрайтын мамандар жоқ жағдайда, кәсіпкерлерді қолдау орталықтарынан консультациялық көмек алу мүмкіндігі туралы хабардарлығын арттыру керек. - Кәсіпкерлік білім беруде қала мен ауыл арасындағы айырмашылықтарға назар аудару. Жергілікті тәжірибелі кәсіпкерлерді бизнес-коуч ретінде шақыру қажет. - Жаңа жас кәсіпкерлердің бизнес ортаға тез қосылып, танымалдылығы артуы үшін ауыл, аудан және облыс деңгейлерінде тұрақты және үлкен көлемді бизнес-қауымдастықтар құру керек.

3-кестенің жалғасы

ST strategies	WT strategies
- Бизнес-трендтердің үнемі өзгеруі заманында жастардың жаңашылдықтарды тез игеруі, өзгерістерге тез бейімделуін қолдана отырып, оларға жаңа бизнес технологиялар мен әдістер бойынша ақпарат беру қажет. - Жас кәсіпкерлердің инновацияшылдығы арқылы кәсіпкерліктің климат өзгерістеріне тұрақтылығын арттыру, бизнестің климатқа неғұрлым сезімтал емес формаларын дамытып, ауылдық бизнесті диверсификациялау керек. - Жас кәсіпкерлер белсенділігі арқылы тәуекелдер мен шығындарды бөлу үшін басқа фермерлермен бірігіп, кооперативтер құру қажет. Бұл климаттың күрт нашарлауынан болатын шығындардың адам басына шаққандағы көлемін азайтады. - Табиғи ресурстарды үнемдеу және қоршаған ортаны сақтау мақсатында инновациялық қызмет пен экологиялық жауапкершілікті интеграциялай отырып, жастар кәсіпкерлігін құру тиіс.	- Агробизнес климаттың күрт нашарлауынан шығынға ұшырауы мүмкін, жас кәсіпкерлер бизнестегі сәтсіздіктерден қорқады, сондықтан ауылшаруашылық өнімдері мен техникасын қолжетімді сақтандыру шараларын құру қажет. - Ауылдық жас кәсіпкерлердің төмен бизнес мотивациясы мен ауылда бәсекелестіктің әлсіз болуы жағдайында жергілікті табысты кәсіпкерлерді шақырып, бизнес-қауымдастықтар құру қажет. Ең үздік бизнес-идеялар мен бизнес нәтижелер бойынша сайыстар өткізу керек.
Ескертпе: Авторлармен құрастырылған.	

Қорытынды

Ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігін дамыту аумақтардың біркелкі әлеуметтік-экономикалық дамуына қол жеткізуге мүмкіндік беретін тиімді құралдардың бірі болып табылады. Жас кәсіпкерлер санын арттыру тек қана жастар жұмыссыздығымен ғана емес, басқа да қоғам мүшелерін жұмыс орындарымен қамтамасыз етеді. Осылайша, халық санының аздығы, әлсіз инфрақұрылым сияқты көптеген проблемаларды шешіп, ауылдық территорияларды толығымен қайта жандандыруға жағдай жасайды.

2023–2025 жж. бойынша статистикалық деректерге талдау Ақтөбе облысының ауылдық жерлерінде жастар кәсіпкерлігі санының азаю тенденциясын анықтады. Global Entrepreneurship Monitor (GEM) TEA (Total Early-Stage Entrepreneurial Activity) индексі әдістемесіне [18, 19, 20] негізделе отырып, 2024 және 2025 жж. басындағы статистикалық мәліметтер бойынша есептелген облыстың ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігінің белсенділік индексі 2024 ж. – 8,79%, ал 2025 ж. – 7,74% болып анықталды. Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігі белсенділігі деңгейін объективті түрде бағалау үшін Қазақстан Республикасы бойынша, Батыс Қазақстан өңірінің басқа облыстарының және жас кәсіпкерлер неғұрлым көп шоғырланған облыстардың бірі Түркістан облысының сәйкес кезеңдегі көрсеткіштерімен салыстырылды. Осылайша, Ақтөбе облысының ауылдық жерлеріндегі жастар кәсіпкерлігі белсенділігінің деңгейі Батыс Қазақстан өңірі бойынша Маңғыстау облысынан (2024 ж. – 10,06% және 2025 ж. – 8,47%) кейін екінші орында тұр. Жастар кәсіпкерлігі неғұрлым көп шоғырланған Түркістан облысымен (2024 ж. – 9,53% және 2025 ж. – 9,62%) және Қазақстан Республикасы бойынша жалпы көрсеткіштермен (2024 ж. – 9,04% және 2025 ж. – 8,56%) салыстырғанда Ақтөбе облысының жастар кәсіпкерлігі белсенділігі деңгейі төмен көрсеткіш көрсетті.

Зерттеу барысында жүргізілген SWOT-талдау нәтижесінде кәсіпкерлік қызметін ауылда іске асыратын әрі кәсіпкерлік ниеті бар жастарға ықпал ететін бірқатар ішкі және сыртқы факторлар анықталды. Жастардың кәсіпкерлік ниетіне және қызметіне олардың инновацияшылдығы, тәуекелге бару дайындығы сияқты қасиеттері оң ықпал етсе, ал тәжірибесінің аздығы, бизнестегі сәтсіздіктерден қорқынышы сынды әлсіз жақтары кері әсер етеді. Сондай-ақ, жергілікті ортаның компоненттері де кәсіпкерлікті ынталандырушы, кейде шектеуші фактор да бола алады. Сондықтан да TOWS-матрица негізінде факторлардың үйлесімі арқылы жас кәсіпкерлердің тұлғалық және кәсіби сипаттамаларына, сондай-ақ, ауылдық жерлердің табиғи, демографиялық және әлеуметтік-экономикалық сияқты ерекшеліктеріне бейімделген дифференциацияланған

және жалпы кешенді стратегиялар құрастырылды. Аталған стратегияларды топтастыра келе, келесідей негізгі қорытындыларға келеміз. Біріншіден, жастардың инновацияшылдығы, жаңашылдықтарды тез бейімделуі, белсенділігі сияқты қасиеттері арқылы ауылдық жерлерді тұрақты дамытуға, яғни баламалы энергияға, ресурстарды үнемдеуге бағытталған және климат өзгерістеріне төзімді кәсіпкерлік түрлерін құру әлеуетін арттыру қажет. Екіншіден, кәсіпкерлік ниеті бар жастар мен жаңа жас кәсіпкерлердің бизнес ортаға тез интеграциялануы, сондай-ақ, инвесторларды табуы, бизнес-серіктестіктер құруы үшін және ақыл-кеңес алмасу алаңы ретінде ауыл, аудан және облыс көлемдерінде бизнес-қауымдастықтар құру қажет. Сонымен бірге кәсіпкерлік білім беруде «ауыл – қала» айырмашылықтарын ескере отырып, жергілікті ауылдық жерлердің ерекшеліктеріне оқу бағдарламалары мен әдістерде көбірек көңіл бөлінуі қажет. Осылайша бұл стратегиялар арқылы ауылда кәсіпкерлік қызметімен айналысуға ниеті бар жастар мен жас кәсіпкерлердің күшті жақтары мен мүмкіндіктерді максималды түрде пайдалануға қол жеткізуге болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Asmit B., Simatupang T.M., Rudito B., Novani S. Uncovering the building blocks of rural entrepreneurship: a comprehensive framework for mapping the components of rural entrepreneurial ecosystems // Heliyon. 2024, vol. 10, no. 1, p. 24139. URL:https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e24139.

2 Bouichou E.H., Fadlaoui A., Benbrahim F.Z. Rural youth entrepreneurship: digital learning opportunities and implementation challenges. IntechOpen. 2024. URL: https://doi: 10.5772/intechopen.1005778

3 Булхаирова Ж.С., Саймагамбетова Г.А., Таскинбайкызы Ж. Молодежная безработица в сельской местности // Проблемы агрорынка. – 2020. – № 1. – С. 172–178.

4 Khussainova Z., Gazizova M., Abauova G., Zhartay Z., Raikhanova G. Problems of Generating Productive Employment in the Youth Labor Market as a Dominant Risk Reduction Factor for the NEET Youth Segment in Kazakhstan // Economies. 2023, vol. 11, no. 4, p. 116. URL: https://doi.org/10.3390/economies11040116

5 Bouichou E.H., Abdoulaye T., Allali K., Bouayad A., Fadlaoui A. Entrepreneurial Intention among Rural Youth in Moroccan Agricultural Cooperatives: The Future of Rural Entrepreneurship // Sustainability. 2021, vol. 13, no 16, p. 9247. URL: https://doi.org/10.3390/su13169247

6 Turulja L., Veselinovic L., Agic E., Pasic-Mesihovic A. Entrepreneurial intention of students in Bosnia and Herzegovina: what type of support matters? // Economic Research-Ekonomska Istraživanja. 2020, vol. 33, no. 1, pp. 2713–2732. URL:https://doi.org/10.1080/1331677X.2020.1730216

7 Calispa Aguilar E. Rural entrepreneurial ecosystems: A systematic literature review for advancing conceptualisation // Entrepreneurial Business and Economics Review. 2021, vol. 9, no. 4, pp. 101–114. URL: https://doi.org/10.15678/EBER.2021.090407

8 Fanjul A.P., Herrera L., Munoz-Doyague M.F. Fostering rural entrepreneurship: an ex-post analysis for Spanish municipalities // Technological Forecasting and Social Change. 2023, vol. 197, p. 122915. URL: https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122915

9 Stathopoulou S., Psaltopoulos D., Skuras D. Rural entrepreneurship in Europe: a research framework and agenda // International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research. 2004, vol. 10, no. 6, pp. 404–425. URL: https://doi.org/10.1108/13552550410564725

10 Dunstan S., Henderson M., Griffith E.H., Jaeger A., Zelna C. Defining Rural: The Impact of Rural Definitions on College Student Success Outcomes // Theory & Practice in Rural Education. 2021, vol. 11, no. 1, pp. 60–75. URL: https://doi.org/10.3776/tpre.2021.v11n1p60-75

11 Zollet S., Monsen E., Chen W.D., Barber D. Rural Entrepreneurship Education // Entrepreneurship Education and Pedagogy. 2024, vol. 7, no. 3, pp. 253–263. URL: https://doi.org/10.1177/25151274241235458

12 Radosavljević D., Josipović S., Kokeza G., Urošević S. A new model of rural development based on human capital and entrepreneurship // Economics of Agriculture. 2022, vol. 69, no. 2, pp. 595–611. URL: https://doi.org/10.5937/ekopolj2202595r

13 Terán-Yépez E., Guerrero-Mora A. Teorías de emprendimiento: Revisión crítica de la literatura y sugerencias para futuras investigaciones // Espacios. 2020, vol. 41, no. 07, p. 7.

14 Tabares A., Londoño-Pineda A., Cano J.A., Gómez-Montoya R. Rural Entrepreneurship: An Analysis of Current and Emerging Issues from the Sustainable Livelihood Framework // Economies. 2022, vol. 10, no. 6, p. 142. URL:https://doi.org/10.3390/economies10060142

15 Kurmanalina A., Bimbetova B., Omarova A.I., Kaiyrgaliyeva M.G., Bekbusinova G., Saimova S., Saparaliyev D. A Swot Analysis of Factors Influencing the Development of Agriculture Sector and Agribusiness Entrepreneurship // Academy of Entrepreneurship Journal. 2020, vol. 26, no. 1.

16 Phillipson J., Tiwasing P., Gorton M., Maioli S., Newbery R., Turner R. Shining a spotlight on small rural businesses: How does their performance compare with urban // Journal of Rural Studies. 2019, vol. 68, pp. 230–239. URL: https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.09.017

17 Barber III D., Harris M. L., Jones J. An overview of rural entrepreneurship and future directions // Journal of Small Business Strategy. 2021, vol. 31, no. 4, pp. 1–4. URL: https://doi.org/10.53703/001c.29468

18 Reynolds P.D., Hay M., Camp M.S. Global Entrepreneurship Monitor 1999 Executive Report. Babson Park, MA: Babson College; London, UK: London Business School, 2000. URL:https://www.gemconsortium.org/report/gem-1999-global-report

19 Reynolds P.D., Camp S.M., Bygrave W.D., Autio E., Hay M. Global Entrepreneurship Monitor Executive Report 2001. London and Babson Park MA: London Business School and Babson College, 2002. URL: https://research.aalto.fi/en/publications/global-entrepreneurship-monitor-2001-executive-report

20 GEM Global Entrepreneurship Monitor. URL: https://www.gemconsortium.org/

21 Молодежь Казахстана 2019–2023. Статистический сборник. – Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан. – Астана, 2024. – 141 с.

22 Статистика по молодежной политике. URL: https://www.gov.kz/memleket/entities/mam/documents/details/888035?lang=ru

23 Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы. 35 жасқа дейін тіркелген және жұмыс істеп тұрған дара кәсіпкерлердің және меншік иелері (100%) 35 жасқа дейінгі адамдар болып табылатын заңды тұлғалардың саны. URL: https://stat.gov.kz/release-calendar/

24 Сабирова Р.К., Мусаева А.А., Тажиденова А.Р. Жастар жұмыссыздығын төмендетудегі шағын кәсіпкерліктің рөлі // Economy: strategy and practice. Economy: strategy and practice. Vol. 16, no. 1. 2021, pp. 117–129. URL: https://doi.org/10.51176/JESP/vol_16_issue_1_T12

25 Buitek E., Meldakhanova M., Kaliyeva S. Development of Entrepreneurship as a Main Priority in Ensuring Youth Employment // Eurasian Journal of Economic and Business Studies. 2022, vol. 64, no. 2, pp. 26–44. URL: https://doi.org/10.47703/ejebs.v2i64.88

26 Zhartay Z., Khussainova Z., Yessengeldin B. Development of the youth entrepreneurship: example of Kazakhstan // Entrepreneurship and Sustainability Issues. 2020, vol. 8, no. 1, pp. 1190–1208. URL: https://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.1(80)

27 Қазақстан Республикасының ауылдық аумақтарын дамытудың 2023–2027 жылдарға арналған тұжырымдамасы. URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000270

28 Ауыл – ел бесігі: Ақтөбе облысының 83 ауылында 195 жоба іске асырылды. URL: https://www.gov.kz/memleket/entities/aktobe/press/news/details/872818?lang=kk

29 Развитие интернет-инфраструктуры в Актюбинской области. URL: https://avestnik.kz/razvitie-internet-infrastruktury-v-aktyubinskoj-oblasti/

30 Sergeyeva A.M., Omirzakova M.Z., Saparov K.T. (2024) Rural tourism in the framework of agricultural diversification in Aktobe Region, Republic of Kazakhstan // Human Geographies – Journal of Studies and Research in Human Geography. 2024, vol. 18, no. 1. URL: http://dx.doi.org/10.5719/hgeo.2024.181.4

REFERENCES

1 Asmit B., Simatupang T.M., Rudito B., Novani S. (2024) Uncovering the building blocks of rural entrepreneurship: a comprehensive framework for mapping the components of rural entrepreneurial ecosystems // Heliyon. Vol. 10, No. 1. P. 24139. URL: https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e24139. (In English).

2 Bouichou E.H., Fadlaoui A., Benbrahim F.Z. (2024) Rural youth entrepreneurship: digital learning opportunities and implementation challenges. IntechOpen. URL: https://doi: 10.5772/intechopen.1005778 (In English).

3 Bulhairova Zh.S., Sajmagambetova G.A., Taskinbajkyzy Zh. (2020) Molodezhnaja bezrabotica v sel’skoj mestnosti // Problemy agrorynka. No. 1. P. 172–178. (In Russian).

4 Khussainova Z., Gazizova M., Abauova G., Zhartay Z., Raikhanova G. (2023) Problems of Generating Productive Employment in the Youth Labor Market as a Dominant Risk Reduction Factor for the NEET Youth Segment in Kazakhstan // Economies. Vol. 11. No. 4. P. 116. URL: https://doi.org/10.3390/economies11040116 (In English).

5 Bouichou E.H., Abdoulaye T., Allali K., Bouayad A., Fadlaoui A. (2021) Entrepreneurial Intention among Rural Youth in Moroccan Agricultural Cooperatives: The Future of Rural Entrepreneurship // Sustainability. Vol. 13. No. 16. P. 9247. URL: https://doi.org/10.3390/su13169247 (In English).

6 Turulja L., Veselinovic L., Agic E., Pasic-Mesihovic A. (2020) Entrepreneurial intention of students in Bosnia and Herzegovina: what type of support matters? // Economic Research-Ekonomska Istraživanja. Vol. 33. No. 1. P. 2713–2732. URL: https://doi.org/10.1080/1331677X.2020.1730216 (In English).

7 Calispa Aguilar E. (2021) Rural entrepreneurial ecosystems: A systematic literature review for advancing conceptualisation // Entrepreneurial Business and Economics Review. Vol. 9. No. 4. P. 101–114. URL: https://doi.org/10.15678/EBER.2021.090407 (In English).

8 Fanjul A.P., Herrera L., Munoz-Doyague M.F. (2023) Fostering rural entrepreneurship: an ex-post analysis for Spanish municipalities // Technological Forecasting and Social Change. Vol. 197. P. 122915. URL: https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122915 (In English).

9 Stathopoulou S., Psaltopoulos D., Skuras D. (2004) Rural entrepreneurship in Europe: A research framework and agenda // International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research. Vol. 10. No. 6. P. 404–425. URL:https://doi.org/10.1108/13552550410564725 (In English).

10 Dunstan S., Henderson M., Griffith E.H., Jaeger A., Zelna C. (2021) Defining Rural: The Impact of Rural Definitions on College Student Success Outcomes // Theory & Practice in Rural Education. Vol. 11. No. 1. P. 60–75. URL: https://doi.org/10.3776/tpre.2021.v11n1p60-75 (In English).

11 Zollet S., Monsen E., Chen W.D., Barber D. (2024) Rural Entrepreneurship Education // Entrepreneurship Education and Pedagogy. Vol. 7. No. 3. P. 253–263. URL: https://doi.org/10.1177/25151274241235458 (In English).

12 Radosavljević D., Josipović S., Kokeza G., Urošević S. (2022) A new model of rural development based on human capital and entrepreneurship // Economics of Agriculture. Vol. 69. No. 2. P. 595–611. URL: https://doi.org/10.5937/ekopolj2202595r (In English).

13 Terán-Yépez E., Guerrero-Mora A. (2020) Teorías de emprendimiento: Revisión crítica de la literatura y sugerencias para futuras investigaciones // Espacios. Vol. 41. No. 07. P. 7. (In English).

14 Tabares A., Londoño-Pineda A., Cano J.A., Gómez-Montoya R. (2022) Rural Entrepreneurship: An Analysis of Current and Emerging Issues from the Sustainable Livelihood Framework // Economies. Vol. 10, No. 6. P. 142. URL: https://doi.org/10.3390/economies10060142 (In English).

15 Kurmanalina A., Bimbetova B., Omarova A.I., Kaiyrgaliyeva M.G., Bekbusinova G., Saimova S., Saparaliyev D. (2020) A Swot Analysis of Factors Influencing the Development of Agriculture Sector and Agribusiness Entrepreneurship // Academy of Entrepreneurship Journal. Vol. 26. No. 1. (In English).

16 Phillipson J., Tiwasing P., Gorton M., Maioli S., Newbery R., Turner R. (2019) Shining a spotlight on small rural businesses: How does their performance compare with urban // Journal of Rural Studies. Vol. 68. P. 230–239. URL: https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.09.017 (In English).

17 Barber III D., Harris M. L., Jones J. (2021) An overview of rural entrepreneurship and future directions // Journal of Small Business Strategy. Vol. 31. No. 4. P. 1–4. URL: https://doi.org/10.53703/001c.29468 (In English).

18 Reynolds P.D., Hay M., Camp M.S. (2000) Global Entrepreneurship Monitor 1999 Executive Report. Babson Park, MA: Babson College; London, UK: London Business School. URL: https://www.gemconsortium.org/report/gem-1999-global-report (In English).

19 Reynolds P.D., Camp S.M., Bygrave W.D., Autio E., Hay M. (2002) Global Entrepreneurship Monitor Executive Report 2001. London and Babson Park MA: London Business School and Babson College. URL: https://research.aalto.fi/en/publications/global-entrepreneurship-monitor-2001-executive-report (In English).

20 GEM Global Entrepreneurship Monitor. URL: https://www.gemconsortium.org/ (In English).

21 Molodezh’ Kazahstana 2019–2023. Statisticheskij sbornik. (2024) Bjuro nacional’noj statistiki Agentstva po strategicheskomu planirovaniju i reformam Respubliki Kazahstan. Astana. 141 p. (In Russian).

22 Statistika po molodezhnoj politike. URL: https://www.gov.kz/memleket/entities/mam/documents/details/888035?lang=ru (In Russian).

23 Qazaqstan Respublikasy Strategialyq josparlau jäne reformalar agenttıgı Ūlttyq statistika bürosy. 35 jasqa deiın tırkelgen jäne jūmys ıstep tūrğan dara käsıpkerlerdıñ jäne menşık ielerı (100%) 35 jasqa deiıngı adamdar bolyp tabylatyn zañdy tūlğalardyñ sany. URL: https://stat.gov.kz/release-calendar/ (In Kazakh).

24 Sabirova R.K., Musaeva A.A., Tajidenova A.R. (2021) Jastar jūmyssyzdyğyn tömendetudegı şağyn käsıpkerlıktıñ rölı // Economy: strategy and practice // Economy: strategy and practice. Vol. 16. No. 1. P. 117–129. URL: https://doi.org/10.51176/JESP/vol_16_issue_1_T12 (In Kazakh).

25 Buitek E., Meldakhanova M., Kaliyeva S. (2022) Development of Entrepreneurship as a Main Priority in Ensuring Youth Employment // Eurasian Journal of Economic and Business Studies. Vol. 64. No. 2. P. 26–44. URL: https://doi.org/10.47703/ejebs.v2i64.88 (In English).

26 Zhartay Z., Khussainova Z., Yessengeldin B. (2020) Development of the youth entrepreneurship: example of Kazakhstan // Entrepreneurship and Sustainability Issues. Vol. 8. No. 1. P. 1190–1208. URL: https://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.1(80) (In English).

27 Қazaқstan Respublikasynyң auyldyқ aumaқtaryn damytudyң 2023–2027 zhyldarғa arnalғan tұzhyrymdamasy. URL :https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000270 (In English).

28 Auyl – el besıgı: Aqtöbe oblysynyñ 83 auylynda 195 joba ıske asyryldy. URL: https://www.gov.kz/memleket/entities/aktobe/press/news/details/872818?lang=kk (In Kazakh).

29 Razvitie internet-infrastruktury v Aktjubinskoj oblasti. URL: https://avestnik.kz/razvitie-internet-infrastruktury-v-aktyubinskoj-oblasti/ (In Russian).

30 Sergeyeva A.M., Omirzakova M.Z., Saparov K.T. (2024) Rural tourism in the framework of agricultural diversification in Aktobe Region, Republic of Kazakhstan // Human Geographies – Journal of Studies and Research in Human Geography. Vol. 18. No 1. URL: http://dx.doi.org/10.5719/hgeo.2024.181.4 (In English).

БОЛЫСБАЕВА А.К.,*[1]
докторант.
*e-mail: a.bolysbayeva@zhubanov.edu.kz
ORCID ID: 0000-0002-2542-207X
ТАСМАГАНБЕТОВ А.Б.,[1]
PhD, ассоциированный профессор.
e-mail: aslandelo@mail.ru
ORCID ID: 0000-0003-0636-7498
БОЛАТОВА Б.Ж.,[1]
PhD, доцент.
e-mail: botagoz.bolatova@zhubanov.edu.kz
ORCID ID: 0000-0003-1597-0555
ЗУПЕРКИЕНЕ Э.,[2]
д.соц.н., профессор.
e-mail: erika.zuperkiene@ku.lt
ORCID ID: 0000-0002-1505-0962
[1]Актюбинский региональный
университет им. К. Жубанова,
г. Актобе, Казахстан
[2]Клайпедский университет,
г. Клайпеда, Литва

СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ

Аннотация

Развитие сельских местностей через молодежное предпринимательство в долгосрочной перспективе способствует устойчивому развитию. Цель исследования – изучить динамику молодежного предпринимательства в сельской местности, проанализировать тенденции его развития, а также разработать стратегии и рекомендации по поддержке молодых предпринимателей, учитывая внутренние и внешние факторы. Для достижения цели исследования были использованы количественные и качественные методы. В частности, проведен анализ динамики молодежного предпринимательства в сельских населенных пунктах Актюбинской области за последние три года. На основе этих статистических данных, опираясь на методику Global Entrepreneurship Monitor (GEM) TEA (Total Early-Stage Entrepreneurial Activity) был рассчитан индекс активности молодежного предпринимательства в сельской местности области. В ходе SWOT-анализа были выявлены сильные и слабые стороны, возможности и угрозы для молодежного предпринимательства в сельской местности. В результате TOWS-анализа были разработаны стратегии основанные на комбинации внутренних и внешних факторов. Авторы указывают на необходимость учета личностных и профессиональных особенностей субъектов предпринимательства, то есть молодежи в контексте данного исследования, при разработке стратегий развития молодежного предпринимательства. Авторы также обосновывают, что особое внимание следует уделять специфике места осуществления предпринимательской деятельности, то есть различиям между сельскими местностями и городскими территориями. Результаты исследования – это разработка дифференцированных, а именно адаптированных к личностным и профессиональным особенностям молодых предпринимателей и специфике сельской местности, и в целом комплексных стратегий. Результаты исследования могут быть использованы в научных работах по проблемам молодежного предпринимательства, развития молодежного бизнеса в сельской местности, а также в дисциплинах по предпринимательскому образованию в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: молодежное предпринимательство, сельские местности, молодые предприниматели, сельское предпринимательство, агробизнес, SWOT-анализ молодежного предпринимательства, молодежное предпринимательство, стратегии развития.

BOLYSBAYEVA A.K.,*[1]
PhD student.
*e-mail: a.bolysbayeva@zhubanov.edu.kz
ORCID ID: 0000-0002-2542-207X
TASMAGANBETOV A.B.,[1]
PhD, associate professor.
e-mail: aslandelo@mail.ru
ORCID ID: 0000-0003-0636-7498
BOLATOVA B.ZH.,[1]
PhD, associate professor.
e-mail: botagoz.bolatova@zhubanov.edu.kz
ORCID ID: 0000-0003-1597-0555
ŽUPERKIENE E.,[2]
d.soc.s., professor.
e-mail: erika.zuperkiene@ku.lt
ORCID ID: 0000-0002-1505-0962
[1]K. Zhubanov Aktobe Regional University,
Aktobe, Kazakhstan
[2]Klaipeda University,
Klaipeda, Lithuania

STRATEGIES FOR DEVELOPING YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN RURAL AREAS

Abstract

Rural development through youth entrepreneurship contributes to sustainable development in the long term. The research aims to study the dynamics of youth entrepreneurship in rural areas, analyse trends in its development and develop strategies and recommendations to support young entrepreneurs, taking into account internal and external factors. To achieve the research objective, quantitative and qualitative methods were used. The dynamics of youth entrepreneurship in rural areas of Aktobe region over the past three years was analysed. These statistics were used to calculate a youth entrepreneurship activity index for rural areas of the region, based on the Global Entrepreneurship Monitor (GEM) TEA (Total Early-Stage Entrepreneurial Activity) methodology. The SWOT analysis identified strengths, weaknesses, opportunities, and threats for youth entrepreneurship in rural areas. As a result of the TOWS analysis, strategies based on a combination of internal and external factors were developed. The authors argue that entrepreneurs’, i.e., young people in the context of this study, personal and professional characteristics must be considered when developing youth entrepreneurship strategies. They also emphasise the importance of considering the specifics of the location of entrepreneurial activity, i.e., the differences between rural and urban areas. The results of the study are the development of differentiated strategies, tailored to young entrepreneurs and rural areas, and comprehensive strategies in general. The study’s results can be used in scientific works on youth entrepreneurship and the development of youth business in rural areas, as well as in entrepreneurship education.

Keywords: youth entrepreneurship, rural areas, young entrepreneurs, rural entrepreneurship, agribusiness, SWOT analysis of youth entrepreneurship, youth entrepreneurship, strategies for developing.

Мақаланың редакцияға түскен күні: 05.10.2025